דרך ה' — בענין הנפש ופעולותיה

ענין הנפש המדברת: הנה כבר נתבאר בח"א פ"ג ענין האדם שנמצא בו מה שלא נמצא בשום נברא אחר דהיינו ההרכבה שנרכבו בו ב' מציאיות רחוקים ונבדלים זה מזה הגוף והנשמה וזה כי הנה יש באדם מציאות נפש כמו שיש לכל הב"ח משמשת לרגשה והשכלה החקוקה בטבעו וענין הנפש הזאת בכל הב"ח הוא מציאות א' דק מאד נמשך ובא בתוך הזרע אחרי הקלטו והוא עצמו מתפשט והולך ובונה את הגוף כפי מה שראוי למין ההוא וכן מתפשט עמו בהתגדלו ובו תלוי ההרגש וכן ההשכלה הראויה למין ההוא כי הנה בב"ח עצמם יש הפרש גדול מהשכלתם והשכלת בני האדם נבדלת מהשכלת כלם הבדל גדול ואולם כל זה נעשה בנפש הזאת כפי חקה הטבעי וכפי הכנת הכלים המשמשים לה בכל מין ומין לפי מה שהוא והנה בנפש האדם יבחנו בחי' וכחות כגון הדמיון והזכרון השכל והרצון כלם כחות בנפש מוגבלים בגבולים ידועים ופועלים בדרכים מיוחדים:

ענין הנפש הנבדלת: אמנם מלבד כל זה נמצא עוד באדם מציאות נפשיי נבדל ועליון מאד ואין התכלית בביאתו באדם אלא לקשרו בשרשים העליונים שיש לו ליקשר שם להיות מעשיו מולידים תולדתם בכחות העליונים בכח גדול ובמציאות הזה נמשך השפע הנשפע אל האדם מן המקורות העליונים וממנו בנפש שזכרנו וממנה בגוף והנפש העליונה מנהגת את התחתונה ופועלת בה הפעולות המצטרכות בכל זמן מזמני האדם לפי היחס שהוא מתיחס והקשר שהוא מתקשר עם העליונים והנה הנפש הזאת מתקשרת בתחתונה והתחתונה בחלק היותר דק שבדם ונמצאו הגוף וב' הנשמות מתקשרים זה עם זה:

פעולת הנפש הנבדלת בגוף והתפעלה ממנו: והנה מפני הקשר הזה שנקשרת נפש זאת בגוף ע"י הנפש התחתונה נמצאת מוגבלת בגבולות פרטיים ונמנע ממנה ההשתתפות והעסק עם הנמצאים הרוחניים ונבדלים כל זמן היותה מתקשרת עם הגוף דהיינו כל ימי חיי האדם ומתפעלת ממעשי הגוף להתקשר על ידם באור הבי"ת או לנטות ממנו ולידבק בכחות הטומאה ובזה תלוי הכוננה לשלימות המעותד או התרחקה ממנו והיא פועלת באדם ומנהגת את הנפש התחתונה ומדריכתה וחוקקת בה ציורי ההשכלה לפי הכנתה ומולדת בה המחשבות והרצון כפי הצד אשר תטה לו:

חלקים שנבחנים בכלל הנפש ומקריהם: ואמנם אעפ"י שקראנוה ע"ד כלל נפש אחת הנה באמת היא בעלת חלקים רבים ומדריגות שונות וכבר נוכל לומר שנפשות רבות הם שמתקשרות זו בזו כטבעות השלשלת וכמו שמכלם נבנית השלשלת ההיא כמו שראוי לה כן מכל אלה המדריגות הנפשיות נבנה כלל הנפש העליונה שזכרנו וכלם קשורות זה בזה והאחרונה בנפש התחתונה והתחתונה בדם וכמ"ש. וכבר אפשר שיסתלקו קצת מן החלקים האלה בזמן מן הזמנים וישובו אח"כ או יתוספו עליהם מדריגות וילכו להם אח"כ ולא יראה רושם מכל זה בגוף כלל כי כבר אין פעולת הנפשות האלה בגוף דבר מורגש ואינם מוסיפים או גורעים לא בחיות ולא בהרגש אלא פעולתם

במה שהוא ענינו של האדם באמתו ויחסו עם השרשים העליונים כפי מה שהוא ראוי ליקשר בם. והנה מכלל זה הוא ענין הנשמה יתירה שבאה בש"ק והולכת לה במ"ש ואין ביאתה ולא יציאתה נרגשים לגוף והנה כלל חלקי הנשמה מתחלק לה' ונקראים נפש רוח נשמה חיה יחידה:

ענין מזליה חזי: ואמנם יש לנשמה העליונה הזאת מקרים מיוחדים ראוים לה כפי ענינה ואעפ"י שהיא נקשרת בקישוריה בגוף כמ"ש. נשאר לה קצת ענין עם הרוחנים מה שאין קשרה בגוף מונע ממנה. אמנם אין נמשך ונולד מזה דבר מורגש וניכר בשכל האדם ומחשבתו אלא לפעמים ע"ל המיעוט והוא משז"ל אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי שכבר הגיע הענין לנפש הזאת העליונה ולא הגיע ממנה אל המחשבה והשכל ציור שלם אלא קצת התעוררות ולא יותר:

ענין החלום: ואולם ראתה החכמה העליונה לחלק הזמן לב' חלקים. הא' לפועל הבריות והא' למנוחתם והיינו היום והלילה כי היום הוא זמן המעשה והלילה זמן המנוחה ושם בטבע הב"ח שיישנו כדי שתהא להם ולרוחותיהם מנוחה מעמלם ובאותו הזמן יחליף מציאותם כח בכל חלקיו הגופיים והנפשיים וישובו חדשים לבקרים לעבודתם כבראשונה. והנה בהיות האדם ישן כחותיו נחות והרגשותיו שקטות והשכלתו ג"כ נחה ושוקטת ורק הדמיון לבדו יפעל וילך וידמה ויצייר ענינים כפי מה שיזדמן לו משארית מה שנצטייר בו בעת היקיצה ומה שיגיע אליו מן האידים והעשנים העולים אל המוח אם מן הליחות הטבעיות ואם מן המאכלים וזה ענין החלומות אשר לכל בני האדם. ואמנם חקק הבי"ת עוד שהנפש העליונה שזכרנו תנתק קצת באותו הזמן מקישוריה הגופניים וחלקים ממנה דהיינו עד הרוח יהיו מתעלים ומתנתקים מן הגוף ורק החלק הא' שהוא הנפש יהיה נשאר עם הנפש התחתונה והנה החלקים המנותקים ישוטטו במה שהונח להם ויהיה להם עסק וענין עם הרוחנים עם פקידים פקידי הטבע או עם מלאכים ממלאכי הקבלה או עם השדים כפי מה שיזדמן לה לפי סבה מהסבות ולפעמים תמשיך הענין מה שהשיגה בהשתלשלות עד הנפש התחתונה ויתעורר מזה הדמיון ויצייר ציורים כפי דרכיו. וכבר אפשר שהענין שהשיגה יהיה אמיתי או כוזב כפי האמצעי שעל ידי השיגתהו וזה הענין עצמו ימשך עד הדמיון ויצטייר בדרכיו לפעמים בבלבול גדול ובתערובת רב מן הציורים הנפסדים הנמשכים מן האידים ולפעמים ביותר בירור וכבר הגיע לאדם הודעה וגילוי אזן ע"י אמצעי הזה ממה שעתיד לבא עליו ויקרה זו בגזירתו ית' שיודע הדבר לנשמה ע"י א' מן המשרתים מאיזה מן שיהיה וימשך הדבר עד הנפש ויצטייר בדמיון בסיתום או בבירורו כפי מה שתגזור החכמה העליונה. ועל דבר זה נאמר בחלום חזיון לילה וכו' אז יגלה אזן אנשים נמצא כלל החלומות ציורי הדמיון מצד עצמו או מצד מה שתעוררהו הנשמה לפי מה שתשיג ואולם אין הפועל בכל אלה אלא א' מן הכחות הרוחנים שמודיע לנשמה והנשמה ממשכת עד הדמיון כמו שכתבנו. ואם הכח ההוא ממשרתי הקדש יהיה הדבר אמת ואם מכחות ההפך יהיה הדבר כוזב והוא מ"ש (ברכות נה.) כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד ובכלם יש תערובת של הציורים הנפסדים של הדמיון עצמו והוא מ"ש א"א לחלום בלא דברים בטלים אך עוד חלומות אחרים נמצאים והם חלומות הנבואה ונבאר ענינה בפ"ע בס"ד: